

виховували свідомість і патріотизм чехів, подібно як в Росії виховували на фальшивій легенді про норманське походження Руси. Масарика за його критику називали зрадником, бештили, переслідували, але, по римському правилу: *Magis amica veritas* — він не поступився і переконував, що одстоювання дійсности рукопису не погоджується ні з честю, ні з правдою і шкодить і дома, і в чужині. Розумний буде нарікати, що його дурено, а чужинці сміятимуться. Тільки нерозумні захищають справу без належної критики і не можна думати, що честь народу вимагає фальшу. Честь народу вимагає пізнання правди: більш морально признати свою помилку, як захищати блуд, в який вводиться нарід. У чеського народу доти не буде правдивої науки й критики, доки прийматимуть фальш за правду. Раніш, як про щось говорити, мусиш попереду сам добре пізнати істину. Перше сам чомусь навчися, тоді виступай, говори, пиши, роби. — Так полемізував проф. Масарик. Нині про Краледворську легенду майже ніхто вже й не згадує, а проф. Масарик знайшов признання й у ворогів, правдою будував чехам свідомість їх прав і збудував державу. Тут справдилася українська примовка: „Догана мудрого більше варт, як похвала дурного“, бо голос речевої критики, то голос друга істини, а не особистого ворога, істина ж необхідна людству, вона „визволяє“.

Маємо з цього вказівку й на те, як треба скласти Українську Енциклопедію. Українська нація теж не потребує неправди, фальші, вигадок і не така вже убога ученими силами, щоб вважати її нездідною скласти дійсну „книгу знання“. Неправда, фальш, вигадки тільки компромітують, а не підвищують людину й нарід. Для українського суспільства, особливо для молоді, було б великим щастям мати свою Енциклопедію, перейняту культом науки, знання, моралі, правди, патріотизму. Було б і для чести нації великим придбанням, коли б навіть учені цитували з Укр. Енцикл., як цитують з чужих Енциклопедій.

З нетерпеливістю ждали ми книжки Енцикл. з гаслом „Україна“. За те слово патріоти платили життям, свободою, проливали кров, умірали. Для багатьох воно стало ціллю, змістом, програмою роботи. Без його українська нація не може бути субєктом прав, історії, культури. За його стають мучениками ідеї й патріотизму. Для знищення його вороги утворили спеціальні організації й ведуть пропаганду на різних мовах устно й тисячами книжок, щоб для поневолення їм української нації позбавити її власних прав, свободи, самостійного життя і розвитку. На фальшивій інтерпретації назви Україна та українці, не кажучи вже про ширення москвофільства, будується міжнародня акція проти українського народу і його прав. І всі противники завше починають напади з національної назви Україна, українці, український нарід. Кулаковський, В. Шульгин, кн. Волконський, Яблоновський, Равіта Гавронський і ін. надрукували на різних мовах гору літератури про те, що сама назва Україна означає „окраїну“, „пограниччя“ чужої території: у одних — польської, у других — московської,

у третіх — тієї й другої, у четвертих — Руси, у п'ятих — Європи од Азії, у шостих — культурного світу, у сьомих — християнського народу, і т. д. За ними пішли й ті українці, що безкритично переймають або пишуть про те, чого самі не знають і не розуміють. Маємо хаос вигадок проти нації, правди і науки, і вже цього досить, щоб бачити необхідність для кожного українця бути для протиакції й істини озброєним науковим знанням правди. Проф. Максимович — великий знавець української живої мови — коло 100 років тому назад подав правду про назву Україна, та все це забули. А противники життя, самостійности й свободи української нації пишуть, що українські автори, не мавши доказів, вигадують, фальшують і в своїх голословних твердженнях все заводять тільки „явочним порядком“, без науки й без доказів (Щеглов та ін.). Кн. Волконський та ін. надрукували обвинувачення українських учених і публіцистів аж в шарлатанстві й хлестаковщині на чотирьох мовах. Це робить вражіння і на своїх, і на чужих!

Проти цього в Укр. Енци. не знаходимо ні єдиного аргументу. В ній про назву: Україна, українець, український нарід надруковано тільки одну сторінку, з якої майже $\frac{1}{2}$ трактує про інші гасла. Українець прочитає тут вигадки, а не знайде наукового знання, яким міг би боронити своє ім'я й дати одпір противникам, а за те противники тут знайдуть українське джерело для зміцнення своїх фальшувань. Статтю підписав І. Крипякевич, а зредагував В. Сімович. Автор, очевидно, не ознайомлений ні з літературою питання, ні з джерелами, безкритично списував і прислужився тільки ворогам української нації. Замітка Крипякевича маленька, але просто не знаєш, з чого починати спростовання, бо в ній трохи не кожне твердження противне істині, правді, науці. Пригадаймо слова Масарика й ясніш побачимо шкоду з „науки“ Укр. Енци.

К-ч пише, що „після Переясл. умови 1654 р. Московс. цар додав до свого титулу „Малу Росію“. Але з джерел ми бачимо, що, напр., в царським наказі з 17/XII—1649 р., або в грамоті для Калязинського монастиря з 20/VIII—1652 р. в титулі вжито „Мала Росія“ — це раніш 1654 р. (П. С. З. Р. ім. ч. 20, 81). Це була московська претенсія, як і вжиток в титулі з XIV ст. „вел. князь Русській“ або „всея Руси“, хоч не було влади ні на Білорусь, ні на Галицьку Русь, ні на Україну. Розпорядження боярам вживати в титулі „Вел., Малия, Белия Руси“ цар зробив у 1657 р. (Ак. Ю. і З. рос., Арх. Ком., т. III, 1861 р., ч. 270, 356). К. не пише, що кн. руським титулувався польський король, який забороняв так титулуватися московському цареві. Доходило до війни. Цікаве є листування між кор. Казимиром і царем Олексієм в 1649 р. — Казимир титулує себе „руським“, а Олексій себе — ні. (Ак. т. III, ч. 239, 240, 246, 288, 299). В Андрусівським дог. 1667 р. король поль. титулується „кн. Руським“, а цар московс. ні. За кордоном видали проти московського царя й книжку, в якій Московію названо лише „уділом Руської землі“. (Акт., III, с. 313).

Взагалі у К. щодо назви „Мала Русь“ подано хаос і плутанину. К. пише: „Назва „Мала Русь“... вперше у грам. Юрія Болес. 1335 р.: *Dux totius Russiae Minoris*, власне „менша Русь“ у протилеж. до земель Київс. митрополії, „більшої Руси“. Тут все чисто не так.

Передовсім „вперше“ не в 1335 р., а в 1303 р., і не в грам. князя, а в каталозі епархій Царгород. патріархату під ч. 81 (див. про це у Грушевського „Іст. Укр.-Руси“, т. III, 1905, с. 544). Тут вжито по грецьки *Μικρὰ Ρωσία*, що означає Мала Росія, по латині *Parva*.

По друге — Мала Росія називалася в Папських буллях *Parva*, а не *Minor*. (Див. буллю, напр. в Пол. С. З. Рос. ім. ч. 15. 982, 17 (IV—1784 р.). Мала і *Minor* тут різні поняття і для різних означень.

По третє: *Minor* в титулі князя означає „молодша“ Галицька Русь в протилежність старшій Київській Русі. Галицька по Іпат. літ. стала називатися Руссю тільки з XIII віку, а Україною названо в Іп. л. вже в 1189 р. Московія Руссю зовсім не називалася. Тому то і в титулах галицьких князів читаємо: *Rex Russiae* (Юрій I, грам. 1289 р.), *totius terrae Russiae* — в перекладі „Всеросійський“, всеї землі Русі, Росії (9/VIII—1316 р.), *Dominus terrae Russiae*, і просто без *terrae* (1320 р.). Ясно, що тут Московію за Русь, Росію не вважали. Цього Крипякевич не подав, а треба було б.

Четверте: *Μικρὰ* — Малою по грецьки означали метропольну, корінну територію, а Великою, *Μεγάλη* — означали колонії, виселення з неї. Тому Мала Греція — це Гелляда, а Велика Греція — це колонії, виселення з метропольної Греції в Сицилії, в Італії і т. д. Так і Велика Росія (*Magna*) — це означення колоній з метрополії, з Малої Росії, з Київщини. Так і Мала та Велика Британія, Мала і Велика Польща, і т. д. Це грецькі означення, творили їх греки, тому й підходить до них треба з грецькою, а не з московською або польською психологією. По греко-римській традиції Велика Польща — це Познанщина, Калішчина і далі по р. Варті до Балтійського моря. А Краків, Сандомір, Люблин — це Мала Польща. Нинішня назва Галичини Малою Польщею є плодом непорозуміння.

На цім ми тут про Малу Росію кінчаємо: у Крипякевича майже нічого немає і він не дає знання, потрібного кожному в українознавстві, а інтерпретація термінів у нього хибна.

Тому, коли хтось, читаючи літопис Величка, схоче довідатися з Укр. Енци., що це „Україна Малоросійська“, то не довідається.

Тут же Кр. пише: „Русь — спершу назва землі полян“. Ніколи. По літопису „Русь“ це нарід, який полянам приніс і надав свою назву Русь. „От варяг бо прозвашася Русью, первое биша Словене“, „Биша у него (у кн. Олега) Варязи и Словени и прочи прозвашася Русью“, „И Поляне, яже нині зовомаю Русью“ (Лавр. л. Ленінгр., 1926, Арх. Ком. Акад. Н.,

стор. 17—19, 28, 23, 25). Це назва у полян не од землі, а од чужого народу, який прийшов і приніс назву — тим, над ким запанував і з ким зливався і злився. Тому хоч руські князі опанували Суздаль, Ростов, Володимир, але то не Русь, і чуже губольне населення в 1186 р. бунтувало проти князя за те, що він роздавав посади русинам. Ті землі Руссю не називалися. Пояснення К., що „русин“ — це „дружинник“, не вірне. Русином звався і купець, і боярин, і дружинник, і архієрей — це назва племінна. „Постави Ярослав Лариона митроп. Русина“ (Лавр. 1051 р.), „Изяслав постави митроп. Клима Русина“ (Лавр. 1147р.), В Рус. Пр., як установив проф. Вол. Буданов, слово „горожанин“ замінено словом „русин“, а „селянин“ словом „словянин“. („Обз. Ист. Рус. Права“, 1909, с. 26).

Твердження Кр., що „словіни — означення для місцевого населення“ зовсім незрозуміле. По літоп. словіни — це норці, мешканці римського норіку, коло Дунаю, де „нині Угорська земля і Болгарська“. Звідси вони розійшлися по „землі“ і прозвалися своїми іменами „де сідши на которому місці“, а саме: морави, чехи, хорвати, серби, хорутани, а далі римляни натисли „на словіни на Дунайські“ і вони вийшли звідти і по місцях нового осідку прозвалися: ляхами, лутичами, мазовшанами, поморянами, полянами, древлянами, сіверянами, дреговичами, полочанами, а коло озера Ильмеря своїм іменем словян. (Лавр. 5—6 с., Іпат., 1923 р. с. 2). Далі розповідає літоп., що в Русі Словінеск яз.: поляни, древляни, новгородці, полочани, дреговичі, сівер, бузжани, велиняни, а решта населення — то не словяни, а „се суть инии язици, иже дань дають Руси“ і далі перелічує цих не словянських іногородців — тут маємо москвинів, суздальців, ростовців, володимерців і т. д. (Лавр. с. 10, Іпат. с. 9).

У Йордана та Маврикія (VI в.) читаємо таку ж звістку про розселення словян від Дунаю, з місцевості, яка у римлян звалася Норікум, Норік, а мешканці її по території у словян—норці. Названі письменники VI в. підкреслили, що між тими словянами були анти, які мали свої особливості й пішли до Дніпра. Їх Київс. літоп. називає норцями (Лавр. с. 5, Іпат. с. 5, вид. р. 1923). Нинішня Зальцбурщина входила в Норік, який ішов на південь від Дунаю і мав місто Юваву, нині Зальцбург. В цій Юаві (Зальцб.) в катакомбі зберігається напис про подію в ній з участю Руси (Rutheni) в 477 році (див. мою працю: „Звідкіля походить Русь“, Прага, 1929 р.). Ця Русь-Кельти з Галлії. Анти вийшли з цієї ж країни. Густинс. літопис. називає українців антами, а Слово о Полку Ігоревім (коло 1187 р.) називає антське золото руським, що вказує на те, що анти й Русь соплеменники. Назву анти акад. Шахматов і акад. Корш виводять з Галлії, з кельтів, від антобродів, антів з Аквітанії, по сусідству на Схід з русинами. Це річ, яка заслуговує уваги: в б. Норіку маємо дві області, які носять також назву Країна, Вкраїна, Україна. Про Русь з Норіку розповідається також у літоп. Величка, і у історика Гізеля з вказівкою, що та Русь „продки наші“.

Все це історичні факти, до яких треба підходити з науковою критикою, а не замовчувати їх. Вони вводять в область ідей і будять зацікавлення до вивчення та ставлять глибіню української історії в цілком іншій площині, як це йшло досі шабльоново й безуспішно в площині норманізму й ріжних його фальшувань та тенденцій. Лякатися ідей — це нищити думання. Замовчуючи правду, автор тим самим і собі не задає роботи над міркуванням, аналізою та синтезою; шуканням істини і поглибленням знання, а серед читачів присипляє допитливість думки та зацікавлення українською історією й її правдою. Про Норік і норців у його ні згуку, а літопис про норців згадує і вказує, що це слов'яни і що з них пішли й українці. Укр. Енци. згадує лише про Норік, що це римська провінція на південь від Дунаю, а яке ж вона має відношення до нашої історії — про це ні згуку! Так само й з антами.

Інформації Крипякевича про назву Україна й українці починаються, як і в наших ворогів, з вигадок. Вони твердять, що сама назва Україна наче б то свідчить про приналежність території до двох сусідів, як їх окраїна, пограниччя, бо, мовляв, слово Україна — це та земля, що лежить „у края“ головної території, на її кінці. Така інтерпретація неграмотна. К—ч замовчує, що і в народній словесності, і на географічних картах, і в Іпат. літ. назва існує однаково: Країна, Вкраїна, Україна — в початку як з В, так і з У, чергуючись в залежності від вимог музичності мови. Для того, щоб виходило, наче „Україна“ означає „окраїну“, „пограниччя“, Крипякевич з запису в Іпат. літ. під 1189 р. виписав тільки „к Україні Галицкой“, а мовчить, що цей запис в Ермолаєвс. сп. „к Країні Галицкой“. Про запис під 1268 р. він написав: „мешканці пограниччя звалися українці“, тоді як в дійсності там річ про зовсім інше: ляхи, що прийшли воювати Холмщину („почаша Ляхове воевати около Холма“), були з Польщі, а тубольних ляхів, які проживали на Холмщині, в Україні, літопис назвав „Ляхове українці“. Це стара назва по землі, як смолянці, велиняни, так і українці, а нова форма її смоленці, волинці, українці. В записі під 1280 р. стоїть: „город на Вкраїні“, а К—ч про це мовчить, як і про те, що в Ермол. сп. стоїть „город на Україні“. Це приклад однакового вжитку У-країна і В-країна. Ця важлива річ уже сама нищить інтерпретацію К—ч. Чергування „В“ і „У“ без зміни того значіння слова вказує, що назва Україна є словом українським, а не чужим, бо тільки в українській мові живе ця особливість, а саме: у і в чергуються в початку слова без зміни його значіння. Вже з цієї причини не можна плутати й ототожнювати українського слова „Україна“ з московським „україна“. По московськи й сказати не можна „вкраїна“, бо таке слово у москвинів не існує. Тут ми не будемо вдаватися в подробиці, а тільки вкажемо, що саме цим перекручуванням та ототожненням роблять плутанину з назвою Україна. В дійсності ми маємо ось що. Приставка У в початку українських слів з вимог музичності чергується з В без зміни значіння слова:

напр., по українськи: влетіти—улетіти (куди?), внести—унести (куди?), ввести—увести (куди?), вбігти—убігти (куди?) — це те саме. Такого в московській мові немає: тут У в початку ніколи не чергується з В і слова з цими початками мають різні значіння, а не те саме. Напр., по московському: влететь — куда?, а улететь — откуда, звідкіля? Внесьть — куда?, а унесьть — откуда? Введьть — куда?, а уведьть — откуда? Вбежать — куда?, а убежать — откуда? По латині московське: вбегаю — *incugno*, а убегаю — *decugno*, ввожу — *induco*, увожу — *abduco*, влетаю — *involo*, улетаю — *abvolo*, *avolo*. (Словн. Кронеберга). По українськи вбігаю й убігаю — *incugno*, ввожу і увожу — *induco*, влітаю й улітаю — *involo* — однаково. Плутати з московським не можна. Московське слово „україна“ пояснюють од „у края“ (латин. *arid*, *juxta*, франц. *près* — близь, у, при) — це для слова Вкраїна абсолютно не годиться, бо в українському слові це початкове У і В — латин. *in*, *intra*.

К-ч фальшиво інтерпретує запис в Іпат. літ. під 1187 р. Кн. Вол. Гл. обороняв од половців не саме „пограниччя“, а всю Русь, бо вони наїзди робили на всю Русь. Ось чому в 1185 р., коли Вол. Гл. був тяжко ранений, то журилася вся Русь, князі руські. А як же б це могло статися, що коли він умер, то Русь на це не реагувала б і за ним не журилася б! Так виходить у Крипякевича. Стогнала за ним, журилася по літопису не тільки Переяславщина, а й Україна „много постона“, журилася земля, більша за Русь, тому про Русь і не згадав літописець, ні про Руських князів, бо все те входить в згадану Україну.

Хто ототожнює слово „україна“ з словом „окраїна“, той не знає, що украяти чогось (шмат, цілість з більшої цілости) це зовсім не те саме, що окраяти щось. Україна це неokraїна. Як від грецького *πολέω* — поле і назва Поле, поляни, так від краяти, вкраяти, украяти (мечем) — вкраїна, україна, країна і назва Україна, Вкраїна. Після інтерпретації К-ча читач літопису Величка, прочитавши у його про Померанію, що вона „шведська держава“ „тамошня україна“, „тамошній край“, не зрозуміє, що це таке, коли повірить інтерпретації К-ча. (Пам. Укр. Письм., літоп. Самійла Величка, т. I, вид. Археогр. Ком. Україн. Акад. Київ, 1926, с. 173). В сербській мові „країна“, а в українс. „кравчина“ від того ж пня з краяти й означає військову частину. В українс. мові слово „україна“ і „вкраїна“ означає: область, поле, земля, страна, територія, а Україна і Вкраїна (як від поле—Поле, поляни) — це назва, імя території, яку український нарід „вкраяв“, „украяв“ собі мечем. На це безліч доказів.

Запис у Величка про Померанію, „державу Шведскую“, про „тамошніє городи Щетин, Пазвалд, Мекелбург і Гарц“ та про взяття їх „порохом окуривши и всю тамошню украину мечем и огнем сплюндрувавши“ цілком тотожний з записом в Іпат. літ. під 1213 р.: „и прия Берестии, и Угровеск и Верещин и Столп, Комов и всю Украину“. Це запис під 1213 р., а не під 1215 р., як у Кр-ча. Мабуть К-ч не читав запису в Іп. л. під 1213 роком,

бо тут же він прочитав би: „Мьстислав бо бі со всіми князьми Руськими и Черниговськими“, що для зрозуміння запису про Вол. Гліб. під 1187 р. є дуже промовляючим. В записці 1187 р. не тільки про руських князів, а і про Чернигівщину, як виходить на думку Крип'якевичу, наче не згадано, хоч Вол. Гліб., князь переяславський, постійно бився з половцями за Переяславщину і за Чернигівщину, яку в записі 1213 р. згадується окремо від Руси, а не в Руси. Згадка в записі 1187 р. про Україну покриває і Русь, і Чернигівщину, а про Переяславщину згадано спеціально.

К-ч ввів у „книгу знання“ курйози. У київського єпископа Верещинського в 1594 р. читаємо в листі до католиків, що Україна є „панство“, держава, і що вона „довша і ширша ніж Мала і Велика Польща“. А у К-ча це лише пограниччя, окраїна. Виходить, що частина більша за цілість. Коли Україною називали пограничні, окраїнні землі, то як же це Запоріжжя не Україна? Інтерпретація К-ча неправдива, тому й виходять оттакі курйози. А ще більший курйоз вийшов з назвою „українці“, „український“ нарід. І все через безкритичне списування для „Книги знання“. В 1917 р. проф. М. Грушевський написав з пам'яті підчас засід. У. Ц. Р., головуючи і ніби слухаючи промов ораторів, просто скандальну брошуру „Хто такі українці“. Він тут в своїй необережності надрукував, що „Україна“ — то „пограниччя“, назва „українці“, „український“ — від Шевченка поширилася, а „Мала Росія“ з 1654 року, „коли об'єдналися землі українські з московськими“ (стор. 4, 5, 6). К-ч просто відписав звідси. Але, не тільки в 1654 р., а ніколи не було договору про об'єднання укр. і моск. земель, Шевченко в віршах слова „українець“ не вживав, а Україна — це не означення „пограниччя“. Про Малу Русь ми вже казали. Вивід назви „Україна“ з „у краю“ подав Равіта Гавронський і ін., а найбільше кн. Волконський. Для „Книги знання“ це авторитети в науці, за якими не добачають історичних фактів, не відчують духа української мови, ігнорують дійсні факти і наукові джерела.

Є факти, про які треба знати, коли хто береться писати про гасло „Україна“, бо про це є література. Коли в Одесі в 1905 р. утворилася „Просвіта“, ген. Каульбарс, німець, перший накинувся на неї і домагався закриття та знищення назви „українська“ й „українці“. Далі накиннулися погромницький „Союз Рус. Нар.“ і московські неославісти в своїм органі „Рус. Речь“ в Одесі. Врешті німець Петро Струве, що нині виступає в ролі слов'янофіла. Мені довелося виступити в обороні українського імені й руху і я надрукував, що німці переводять плян винищення українського народу і колонізації України німцями з Германії та переіменування України на Тевтонію Евксіну. На це як докази подав я документи. Каульбарс звелів німцям католикам вписуватися в протикатолицький Союз Рус. Народу, а Петро Струве зробив себе російським патріотом, заявив себе москвином і кличе й досі нищити саме ім'я України й українця. „Рус. Речь“ друкувала статті, в яких твердила, що український рух організували поляки й жиди.

Авторами статей були два неослависти. Я роздобув і надрукував документи, що німці з Херс. Банку плятять щорічно неославістичній „Рус. Речі“ тисячі зол. руб. за цькування на все, що українське і за викликування переслідувань. Оpubлікував я і про те, що московський націоналізм, заслонивши себе неославізмом, ідейно виріс з писань німця Рюкерта. Коли в початку 1914 р. адміністрація видала розпорядження по школах і в літературі ширити думку, що Україна — це назва окраїни Польщі, а потім Росії, і, що українське, все є вигадкою ворогів Росії, а в 1915 р. проф. Кулаковській і за ним В. Шульгин виступили в „Кієвлянині“ з вигаданими обвинуваченнями, які в зв'язку з війною проти Австрії в ті часи, як безсовісні вигадки, могли накликати на українські голови скорпіони, я виступив в „Україн. Жиз.“ з статтею, аргументованою по правничому так, що винуватчики мусіли виправдуватися. (Укр. Ж., 1916 р., кн. 7 і 8). В відповідь на це в Києві Шульгин і його К-о випустили в 1918 р. збірник статей під заголовком „Малая Русь“. Тут Савенко пише, що „закрепил термин „украинцы“ лишь Мих. Грушевский“ (с. 20) і що в „епоху польско-литовс. і казацко-гетманс. . . . никаких „украинцев“ не знали“ (с. 29), а Б. Щеглов виступив з обвинуваченням, що „Украинцы больше любят вводить, так сказать, явочным порядком термин „украинский нарід“, чем доказывать свое право на его“. (с. 34). Під кінець він робить закид М. Грушевському: „Шевченко постоянно воспеваает Украину, но слово „украинец“ в Кобзаре он не употребляет ни разу“. (с. 43).

Нема що й казати, як ця критика затемнювала й нищила національну свідомість, в наслідок чого, напр., серед російської еміграції, особливо військових, і сьогодні ще не менше 60% українців, а в Галичині й сьогодні процвітає москвофільство.

Б. Щеглов, пишучи про мою статтю, притиснений нею, старався викрутитися, але не міг повалити її аргументів. Тому він пише: „Исключением из общего правила является статья г. Шелухина: „Украинцы, русские, малороссы. Откр. письмо г. Шульгину и его единомышленникам“, помещ. в ч. 7—8 „Украинс. Жиз.“. 1916 г. Основное положение г. Шелухина: Украина — исконное национальное имя Южной Руси, . . . Украина, украинец — наши собственные имена, имеющие тысячелетнюю давность. Статья Шелухина избобилует цитатами и фактической аргументацией...“ Під кінець Щеглов таки признав що „термин Украина имеет свою историческую давность и свои неотъемлемые исторические права“. (стор. 34, 35, 41). І на еміграції я нераз забирав голос у цих питаннях, багато написав, а другі надрукували. Від В. Шульгина я одержав на еміграції листа, в яким він кається. Ясна перемога правди. На прохання групи українців я написав їм, а вони видали в 1928 році серію моїх лекцій на тему про Україну, Русь, Малоросію. Це видання раптом розкупили. В Відні при таких же обставинах надрукував в 1921 р. син Ів. Франка мою брошуру про назву Україна у давних географів. В Льозанні Тишкевич видав мою брошуру на тему про

наші терміни по французьки. Онацький зробив передрук по італійськи. В 1932 році ужгородське „Укр. Слово“ видало мою брошуру, а в 1931 р. студенти з Підкарпаття видали в Празі мою статтю, в якій я подав докази, що в 16 і 17 стол. Підкарпаття називалося Україною. Нічого ні з цієї літератури, ні з інших авторів Крипякевич не читав. Тому він не знає, що не тільки Іпат. літ вживав назви Україна і Вкраїна, але також і Татарський літопис під 1240. роком розповідає, що татари зводили „Україну“; не знає й того, що назву українці вживав цар Петро I, що вживав її постійно Станіслав Жолкевський, канцлер, в листах з кінця XVI в. до 1619 р., вживав український нарід в своїх творах з XIII століття, („Молодая вкраїночка“), а терміну „народ український“ від часів Б. Хм. вже постійно вживають. Можу подати документальні потвердження на це.

В покажчику літератури Крипякевич назвав 5 авторів, але всі вони належать якраз до тих, про кого критика написала, що вони подають свої твердження „явочним порядком“, а не науковим. Дійсно, ні в одного з них ми не знайдемо наукового трактування питання. З моїх праць він не вказав навіть на „Укр. Життя“, бо полетіли б всі його вигадки. Я міг би назвати не один десяток таких авторів, як названі К-чем. У Дорошенка й цитата неправдива. Ні Крипякевич, ні редактор В. Сімович, очевидно, літератури питання не знають, тому й могло статися те, що сталося: перекручування тексту літопису, незнання джерел, ненаукові інтерпретації, вигадки. І це в такім болючім і дорогім для кожного українця питанні, як імя нації й її території. Коли Кунік, академік, отакого накрутив задля тенденції норманізму Руси, коли його заскочило питання про похід Руси на Сурож, а потім на Амастру, куди вчасніший як легендарний Рурік. Акад. Васильєвський апелював до сумління вченого. Внаслідок цього Кунік зрікся норманської теорії і всіх поданих ним доказів. Цікаво, як реагують редактори й автори „Книги знання“.

Др. Ів. Раковський в статті про антропологию не згадав головного, а саме про інервацію. Тому в літературі не згадав про Волод. Антоновича, конспект лекцій якого, та ще саме про інервацію, надрукували в Галиц. „Правді“ і в „Елисаватгр. Віст.“. Вовк був фільольогом і самостійно працювати в ділянці антропології не міг. Не вказав Др. Раковський і таких відомих європейських учених, як Фуйє та Гюнтер. (Fouillée, H. Günther). Фуйє багато написав про українців. Його працю переложили з французької на інші мови, в тім числі — на польську (Зарембінової), він українців вважає „правдивими кельто-слов'янами“ і дає їх характеристику. Німецький учений Гюнтер вважає українців за приналежних до адриатичної раси, від москвинів цілком відрубної, а портрет руссаго письменника Горького помістив для ілюстрації монгольського типу. Це читає Європа, а Україн. Енци. вважає для українців зайвим навіть вказати праці отих учених в покажчику літератури.

Переглядаючи задля гасла „Україна“ слова на букву

„у“, я наткнувся на універсали. Про ціль, ролю і значіння універсалів У.Ц.Р. ми тут не дізнаємося нічого, наче б метою „Книги знання“ не було українознавства. Кидається в вічі датування IV-го універсалу 22. I. 1918. Ця дата фальшива. 22. I. не було навіть проєкту IV-го унів. Прийнято й проголошено його в ніч на 25. I. Видали його, як в нім сказано, як засіб для утворення миру в Бересті. Це його ціль, а не самостійність України. Потреба видання виникла зо скандалу, якого наробила в Бересті політично неграмотна нота, підписана Винниченком та Шульгином.

Стенограми Берестейських переговорів, видані в Москві в 1920 р., подають факти, які самі промовлять. 28/XII 1918 р. Голубович подав у Бересті представникам Четверного Союзу ноту, за підписом Винниченка і Шульгина, складену 11/24 XII 1917 р. ч. 726 в Києві. В ноті було прохання визнати Українську Делегацію й Україну самостійною лише „до того времени, пока не будет создана общегосударственная федеративная власть в России“ (стор. 49). Очевидно, що в такій формі не могло бути й мови про визнання. Від Голубовича зажадали пояснень. Він побачив, що це загрожує програнням, і зійшов з ґрунту ноти, а подав за основу домагання державно-правні підстави української самостійности, як чув про це на моїх лекціях в Одесі, тому заявив, що „Україна відновляє своє міжнародне існування“, як було воно в 1654 році. Представники Союзу відкинули з ноти її недоречності, а взяли на увагу псяснення Голубовича і на цій підставі, спираючись на міжнародньому праві, 30. грудня 1917 р. (нов. ст. 12 січня 1918 р.), проголосили визнання Української Делегації за повноправне представництво самостійної Укр. Нар. Республики. Таким чином, Україна визнана самостійною державою в Бересті 12 січня 1918 р., коли про IV-й універсал ще й думки не було. (стор. 49, 87). Большевики, навпаки, тоді як Союз відкинув недоречності ноти, рішили використати їх. По телеграмі Троцького в Харкові негайно сфабрикували український уряд в Федеративній Росії і післали до Берестя як представників Федеративної України Медведева й Шахрая, щоб вони, згідно з нотою Винниченка й О. Шульгина, відкинули делегацію Укр. Цент. Ради, а виступили б на її місце в російській делегації як уповноваженні федеративного уряду. Для Києва виникла необхідність рятуватися від своєї ж ноти. Одержавши про це вістку з Берестя, Грушевський 21/I скликав нараду українців. В той же день Винниченко, Грушевський і М. Шаповал склали свої проєкти універсалу, 23/I нарада виробила з них один проєкт, який вийшов з проєкту Винниченка і був зрадагований якнайгірше, бо треба було поспішати. 24/I проєкт дали під розгляд Малої Ради і після дискусії та поправок в ніч на 25/I прийняли його, як IV-й універсал, українськими й одним польським голосами. Всі жиди й москвини не голосували за ним. Таким чином IV-й універсал прийняли й проголосили в ніч 24/25 січня 1918 р. Отсе і є його дійсна дата, одначе надрукували його без дати. Я маю цей історичний примірник. Вияснити історію з датою я тут не маю по-

треби. Ясно, що дата 22/І фальшива і що в Укр. Енци., в „книзі знання“ подано фальш. Грушевський в Іллюст. Іст. Укр. надрукував як дату IV-ого універ. 11 січня, тобто 24 січня нов. ст. Проф. Масарик тоді був у Києві і двічі вказує дату 25/І. Севрюк в Бересті подав дату 24/І. (Стеногр. с. 146). В календарях і в пресі подано дві дати: 24, а в інш. 25/І. В деяких нових календ. IV-й унів. викинули. Але в універсалі стоїть: „Однині Укр. Респ. стає самостійною“ і т. д. Коли ж це „однині“? Тут дата рішає й у всякому разі тільки з моменту прийняття унів. Радою, себто 24/25 січня 1918 р. У всякому разі 22/І ще не було й проєкту унів. В Бересті Союз ігнорував IV унів. і на засід. 1/II заявив, що немає підстав зрєктися чи змінити проголошеного вже визнання, а харківських уповажнених, що виступили 21/І, відкинув. Директорія в Києві 24/І 1919 р. постановила призначити свято IV-го універ. разом на день проголошення соборности 22/І. Таким чином, 22/І 1918 р. це день свята, а не дата IV універсалу. Не зайвим буде завважати, що в 1918 р. Українська мирова Делегація в Києві стала на ґрунті історично-правних основ україн. державности й самостійности і виріклася IV-го універсалу та проголосила, що Україна відновляє свою попередню державність і самостійність на історично-правних підставах, а не творить нового субєкту міжнародного права на підставі IV-го універсалу, який є тільки одною з декларацій, а не конститутивним актом. Більшовики настоювали на IV-му унів., щоб використати з того позбавлення українцями самих себе історично-правних підстав своєї державности, які при визнанні IV-го універсалу цим визнанням відкидається¹⁾. В 1922 році пять українських партій розіслали по чужих державах меморіал, в якім відкидають IV-й універсал і обстоюють права України на історично-правних основах. В 1921 році Грушевський надрукував, що, підписуючи IV-й універсал, він орієнтувався на Москву і не думав про дійсну самостійність, а став думати тільки з того часу, як більшовики спалили йому будинок. Другий автор IV-го універс.

1) Головні факти й дати історично-правних основ української державности й самостійности, що відновляють їх правно, такі: В 1654 році заключено договір Української Республіки з московським царем про військовий союз Республіки з ним для взаємної допомоги і про особисту протекцію царя. Україна, як правдиво писав проф. Сергєєвич, ніколи не прилучалася до Московської держави і зоставалася самостійною державою. З Московським народом вона договорів не творила і єдиним легальним звязком між ним і українським народом була спільність монарха, який для України був лише в ролі протектора по договору. Договір 1654 року ніколи правно не змінявся і ніхто його не касував. Цар односторонно порушував його, але узурпація ніколи не може стати для порушника — узурпатора правом. Українська сторона завше вела в тій чи іншій формі змагання за свої права. Коли внаслідок революції 1917 р. цар 3 марта 1917 р. зрікся престолу і звільнив громадян від присяги підданства, то Український нарід вернувся автоматично в правне становище суверена, а Україна зразу стала республікою, як була в 1654 р. Це був останній царський закон, республікований Сенатом. Так Україна відновила свою державність і самостійність. Зоставалося утворити держав. апарат. Під Московським народом Український народ не був і ніяких прав москвини на його не мають.

